

Дэкада самадзейнага мастацтва

Вядзе праграму канцэрта ўдзельніцаў мастацкай самадзейнасці Гомельскага Палаца культуры чыгуначніца Імя У. І. Леніна Мая Мірэллі.

ПРА МАЛОДШАГА

Сапраўдны творчасць, як правіла, адлюстроўвае ідэальныя якасці мастака. Так і ў графічных работах Арлена Кашкурэвіча — яго сумленне, яго погляды і ідэалы. Гэта адчуваецца амаль у кожным стапакі, у кожнай ілюстрацыі — эмацыянальна дзейна, глыбока вобразна, запамінальна. Ад кнігі да кнігі, ад малюнка да малюнка ўдасканальваецца яго талент. Ішчэ тады вучобы ў тэатральна-мастацкай інстытуцыі вызначылі маладога мастака як графіка. Удзяцасць, удумлівасць, мэтанакіраванасць спрыялі поспеху дыпломнай работы.

Але тады вучобы — гэта было толькі пачатак, першы прыступак. Маладому мастаку хацелася ўвайсці ў жыццё па ўсім фронце: графіка, жывапіс, спорт. Я быў літаральна звышзаможны, калі ўбачыў у спартыўнай трэнінгу, які выбіраў галавакружальны салт і іншыя цуды парторнай апрабаванні. У тонкай, амаль хваравітай постаці таілася вольная сіла. І некалькіх прыгадалася яго ілюстрацыі. У іх за вонкавай прыгажосцю ліній захапіла адчуваецца глыбокая ўнутраная выразнасць і сіла.

Міналі гады, і графіка, эстамп занялі ў працы А. Кашкурэвіча галоўнае месца. Асабліва ўпарта ён авалодаваў майстэрствам кніжнай графікі. Кніга стала для яго прадметам пільнага даследавання і вывучэння. Вучоба ў інстытуце пад кіраўніцтвам вопытнага педагога

ФАРБЫ ГЕРАІЧНАЙ СЮІТЫ

М. ГУЦЕВ, мастак

Пісьменніка Х. Лакснеса «Атамная станцыя». Малады мастак меў магчымасць узняць для дыплома любую кнігу з выдавецкага плана. Але, каб не быць звязаным ні тэрмінамі, ні пэўнымі падаграфічным абмежаваннямі, ён спыніўся на кнізе, якая не была ўключана ў выдавецкі план. Чытаючы раман Х. Лакснеса «Атамная станцыя», А. Кашкурэвіч захапіўся яго сацыяльна вострай ідэяй, глыбокай мастацкай адлюстраваннем. Прачытаўшы кнігу, мастак некалькіх дзён уяўляў сабе вобразы яе ў малюнках. Усе больш яна вырысавалася ў мастацкай строі будучай графічнай сюіты, кампазіцыйнага задуму. Але гэта прышло не само па сабе. У працэсе дугіх пошукаў разнастайнасць сюжэтных лабуду спалучалася з адзінаствам стылю, мастацкай мовы, графічных прыёмаў. Былі перабраны многія тэхнічныя сродкі, і ўрэшце Арлен Кашкурэвіч спыніўся на трохкаляровай літаграфіі. Аднак не характар карычонавай літаграфіі, што перадае грады тону, прывабіў мастака. Па тэхнічным прыёме яго ілюстрацыі не мелі ярка выяўленай спецыфічнай гэтага віды эстампа, яны хутчэй нагадвалі лінаграфію.

Своеасабліва літаграфічная манера вельмі ярка выяўляла мастацкую задуму графічнай сюіты. Спалучэнне чорнага, шэрага і жоўтага колераў давала вольныя магчымасці і разам з тым вымагаў выразнасці ілюстрацыі ў чыста ўмоўным плане. У першым варыянце ілюстрацыі меў хутчэй станковы, выстаўны характар, які не заўсёды адпавядаў спецыфіцы кніжнай ілюстрацыі (намер, прэмія, што дазваляе разглядаць твор з вольнай адлегласці). Гэтай якасцю (экспазіцыйна-выстаўна) вельмі выдатна вылучалася работа А. Кашкурэвіча. Дыпломная работа была абаронена на выдатна. Выключна цёпла паставіўся да сюіты і аўтар кнігі «Атамная станцыя» — Х. Лакснес.

Па сутнасці твор А. Кашкурэвіча з'яўляўся сур'ёзным укладаннем у беларускую графіку. Усе ілюстрацыі нібы ўзаемадзейнічалі адна з адной, дапаўнялі адна адну. У аснову сюжэту часта кляліся не агульнае, палікам раскрытыя аўтарам апіслы, а дэталізаваныя, іны раз схаваныя ў аўтарскім падтэксце. Раскрыццё гэтых наўложных тэм узабагацала раман, паглыбляла яго сюжэтную лінію, нібы ідучы па ўнісон з яго развіццём.

Першы варыянт сюіты склаўся з васьмі лістоў.

У лісце «Углы» на фоне акна будынка паказаны твар асноўнай гераіні рамана — дзяўчыны з поўначым ісландскім імем, якая паступіла ў вучэльню ў дом вольнага парламентарыя. А. Кашкурэвіч у гэтай кампазіцыі выступае як тонкі майстар псіхалагічнага партрэта. На твар Углы спакойна ўпалоўнае, сіла. Тут і думкі пра асабісты лёс, і думкі пра вольнае жыццё да канца не ўсё адмысловае. І нібы ў процівагу гэтай, у другім лісце паказана ў роспусцы чатырнацігадовага дачка гаспадары. Яна сядзіць маленькая, скурчаны, на вельмі вольнай, моднай калізе. На трыцім лісце ў пустым вестыбюлі стаіць лая яе ж пакалёна. На падоле вольнае сінтэтыка з плячэй дарогае футра. Твару не відаць (фігура дадзена са спіны), але ў руху адчуваецца ўсё думнае становішча дзяўчыны. У чэтым лісце «Залатой моладзі» стаіць расчараваная яе светлая юнак.

У кнізе Х. Лакснеса ідзе за дэярыма набытага Буі Арлена адчуваецца спрытны сэнс. Ён не апісваецца, а падаецца мімаходзь. А. Кашкурэвіч раскрылі гэтую тэму, свядома падкрэсліўшы сатырычныя сродкі адно з сатырычных захапленняў прывольнага грамадства.

У тым жа напрамку зроблена ілюстрацыя да раздзела «Кітэва». На балюне «маленькі, тоўныя, напханыя чалавечка» з тэатральна ўзнятай рукой —

гэта прэм'ер-міністр. Ён кіраваў, што іспадзе, што іспадзе, што іспадзе. На першым плане члены ўрада насіліся перапісваюцца — яны добра ведаюць чыну кляты прэм'ера. Сатырычным сродкам раскрылі мастак сітуацыю і сам вобраз кіраўніка ўрада. Гледзячы на гэты патагетычны жэст, міжволі прыгадваеш сцэнае аб ім Буі Арланам «Калі ён (прэм'ер) публічна тройчы кіраваў іменем сваёй маці, тады можна ўпоўнасна сказаць, што ён думае зусім процілеглае...».

У сатырычным плане падаецца і ліст «Пахаванне (сваго рода)». Правільна і значна ладзі насіць тэму. Нікакая «сваго рода» пахаванне, там няма і ў памяці. Уся гэтая камедыя разгравілася, каб утаймаваць народны твё. Гэтае пахаванне фігурна і кампазіцыйна зрэзанымі галоўкамі, дробнымі тупаючы і шаркаючы нагамі, насіць дакую гліну. І ўсе элементы кампазіцыі тут на здым, ярка падкрэсліваюць тэму. У лісце «Вечарніца» вельмі скупымі сродкамі (рабля, туфель, бутэлька і ледзя намячаныя тры постаці) паказаны імя бедлам, наладжаны моладзю.

У першым варыянце сюіты была таксама ілюстрацыя з запамінальнымі вобразамі старых жанчых поўнач. Іх думнае настрой быў перададзены вельмі выразна, аднак Кашкурэвіч выразна ўзнімаў гэты ліст. Так узялі кампазіцыю пейзажнага характару, без дакладнага тэкставага адрасу, да раздзела «Крайнае пахаванне». Паўночная Ісландыя — суровы і пустыны край. Сярод голых пагоркаў — убогія хаткі, маленькая царква і абавязковы спадарожнік паўночнага пейзажу — коні са здзіўленнем глядаючы на звышмагутную амерыканскую машыну, што ўразалася дысанансам у гэты мірны пейзаж.

Чаму А. Кашкурэвіч зрабіў гэтую замену? Толькі таму, што ліст «Старыя жанчыны поўнач» выйшаў з агульнага плава сюіты як на метад раскрыцця тэмы (пабудова кампазіцыі на аснове тыпажаў і складанай мізансцэны), так і на стыліявым выражэнні (ускладнёная мадуляцыя фарм). І яшчэ таму — гэта галоўнае, — што А. Кашкурэвіч заўсёды крытычна адносіўся да сваёй работы і рэдка бывае задаволены да канца той ці іншай ілюстрацыяй, тым ці іншым малюнкам.

Мастак цвёрда працуе над трыцім варыянтам афармлення рамана Х. Лакснеса, па адным манеце, з вокладам, тытулам і іншымі элементамі кнігі.

Да канцай новай работы А. Кашкурэвіч падыходзіць з новымі выяўленчымі сродкамі, на-новаму раскрыўае сутнасць літаграфічнага твора.

У мастацкім афармленні да кнігі Кузьмы Чорнага «Трэцяе пахаванне» (Дзяржвыдавецтва БССР, 1960) адчуваецца чыста

кніжны характар сюіты, што ідзе ад азіяцкага мастака, адзінага ансамбля. Гэтая серыя ілюстрацый характэрна стрыманасцю, якая кажа, бы, скупасцю выяўленчых сродкаў. Зыходзячы з вольнага сродка графічнага стылю, чорна-белага малюнка. А. Кашкурэвіч аналізаваў новыя своеасаблівыя адценні тэхнічнага прыёму. Светлацянныя прыёмы выражэння тут косяць не жыццёвымі, а чыста графічнымі характар. Ілюстрацыі, выкананыя ў чорных лінаграфіках, ствараюць уражанне вольнага стылявага адзінаства.

Некалькі ізалявана глядзіцца вокладка гэтай кнігі. Ён прэмерна клясціцасць нічым не апрадана. Яна кампазіцыйна рыхлая, хоць і выразняе па сваім псіхалагічным стане. Гэта тым больш прыкрас, што мы ведаем, як Кашкурэвіч, як мастак з вольным пачуццём кніжнага ансамбля.

Тры купаліўскія пазны ўпершыню атрымалі належнае графічнае афармленне ў выкананні А. Кашкурэвіча. У гэтай графічнай сюіце мастак выступае як майстар эпічнай ілюстрацыі. Суровасць, рамантычнае сіла, глыбокая задуманасць — вось тыя якасці, якія пераконваюць у высокім уроўні гэтага запамінальнага мастацкага афармлення.

У аснове А. Кашкурэвіча беларуская літаратура атрымала добрага майстра кніжнага афармлення, які кілапаліва стаіць да аўтарскага тэксту, да стыліяў кампазіцыйных асаблівасцей твора, псіхалагічна і паэта. Разам з тым ён не з'яўляецца пасліпным акампліментарам вядучага літаратурнага пацятку. Яго графічныя сюіты выступаюць на роўні творчых прац з літаратурным творам. І ў гэтым, бадай, найвышэйшым значэнні яго кніжнай графіцы.

У апошнім становішчы сюіце А. Кашкурэвіча «Аэрапорт» яма адзінай сюжэтай сувязі. Адзінаства серыі ідзе хутчэй ад чыста выяўленчай асновы, ад асаблівасцей настроя. Нешта трымае і разам з тым моцнае і ўпалоўнае адчуваецца ў кожным лісце серыі. Гі 6 лісу ў яго выйшаў «Аэрапорт», «Радар», «Старт», «Раніца», «На сільшчыні» — усё адчуваецца ўнутраная адзінаства, эмацыянальная агульнасць.

У гэтай сюіце вельмі тонка выкарыстана спецыфіка літаграфічнай тэхнікі. Мастак віртуозна ўжывае яе для дэсталяцыі максімальнай выразнасці кожнага ліста. Магчыма, гэтая графічная серыя выклікае самыя розныя адценні гледзячы. Аднак ужо цяпер можна сказаць, што ў творчасці Арлена Кашкурэвіча яна адкрывае новы этап, этап работы над буйнай станковай сюітай, у якой ён пакажаў сабе сталым майстрам эстампа. І гэта самае радаснае, што ў кожным новым сваім творы мастак нібы ўзняўся на новую ступень.

Нягледзячы на вяршыні майстэрства. Але ён пад сілу таленавітым, натхнёным, упартым.

[Заначніне. Пачатак на 1-й стар.]

ца ў жыццё, змяняць яго адпаведна нашым ідэалам.

Не маю думку, увогуле наша паэзія звыкла поле сваёй дзейнасці і развіваецца досыць аднабакова. Яна нават не прэтэндуе чамусьці быць «кніжнай жыццё», бо для гэтага яе трэба бачыць не толькі «паэтычнымі» бакі рэчаіснасці, але і «жывым» жыццём яе ўсё яе складанасці пагарджае. Гэтай нывае да вострых, часам непакладных з'яў рэальнасці знімае не агульны характар, а грамадзянскі пафас. Ці не ўдзімаем мы гэтым самым «белы сцяг» перад цяжкімі ў жыццё?

Я, напрыклад, цалкам далучаюся да гнейнай думкі Сярэя, які ў адным са сваіх артыкулаў вінаваціць Флабер за тое, што ён, будучы Флаберам, маўляў гледзячы на рэспрэс нед камунізму і не напісаў ні радка ў іх абарону.

Наватарства, якое ўдзімаецца моладзю як сцяг, іхраз і мае на мзе гэтую грамадзянскую непрымірнасць, прагу ўмешвацца і пераймаваць жыццё, каб на шпыху, па якому ідзе, было чым найменш камяно і калдобін.

У сваіх пошуках самаго дзейнага слова мы, аднак, не заўсёды стараемся разабрацца, што нам спрыяе, а што шкодзіць, дакладней кажучы: з шалупіннем старых канонаў часам выйдзем і здарэныя паэтычныя зерні са скверніцы нашых традыцый. Я маю на ўвазе тую мясіну ў артыкуле Міхаса Стральцова, дзе ён піша: «Развіццё традыцый — гэта добра, гэта і ёсць, урэшце наватарства, калі разумее развіццё традыцый як практычна мастацкае адмывленне іх (падкрэслена май. — М. А.). На справе аўтар гэтым апошнім словам закрэслівае традыцыі, практычна адмывляе іх, як непатрэбную рэч».

Я больш схільна да думкі А. Ясківіча, які тэксамі паўдзін традыцый як аб адмывленні іх (гл. «Маладошча» № 11 за 1962 г.), але гаворыць ён менавіта аб творчым адмывленні традыцый. А гэта па сутнасці ўжо творчы пераглед традыцый, не адмывленне агулам, усёго, а толькі адмывленне таго, што стаіць уперек на шляху творчых пошукаў.

Ці можна, напрыклад, адкінуць сам творчы прычып стварэння жывой, неадмывчай эмацыянальнай каршыны пагоні, выписанай Максімам Багдановічам? Успомніце гэты верш. Перад вачыма, як жыццё, у буйнай пене праносіцца коні, мы чуюм іх грозны тупат, цяжкі храп, звод сэрбнай зброі. Конікі імаць, каб пакарэць здарэніку. І пазт звартаецца да гэтых ваяк як да жывых (я зноў падкрэслена гэта):

Біце ў сэрцы іх, біце мязіамі,
Не дапусце чумніцкім фіцы!
Хай пачуюць, як сэрца начамі
Ад раздзімай старонцы баліць...

КРЫЛЫ НАШАЙ ПАЭЗІІ

нае задавальненне з'яўляецца і надалей адным з самых практычных крытэрыяў ацэнкі твора.

СВАЕ адносіны да старога і новага мы павінны выявляць лінгвістычнымі словамі: «Прыгожэе трэба зберэчы, узяць яго як узор, зыходзіць з яго, нават калі яно «старое». Чаму нам трэба адварочвацца ад сапраўды выдатнага, адмаўляцца ад яго, як ад зыходнага пункту для далейшага развіцця, толькі па той прычыне, што яно «старое»? Чаму трэба сціскацца перад новым, як перад богам, якому трэба скерывацца толькі таму, што «гэта новае»?

Традыцыі і наватарства — гэта па сутнасці два крылы аднаго жывога «арганізму» нашай паэзіі. Тым, хто адмаўляе першае ці другое, а аднаму рэдкамі з верша Максіма Танка:

Спытайце птушкі, ці змагла б
Яна ўдзімацца без крыла.

Будай ні ў аднаго з сучасных беларускіх паэтыў пільна традыцыйна і пільна наватарска так арганічна не зліліся ў адно пазычнае рэчыва, як у Максіма Танка. Зямля і хлеб, агонь і вада, радасць і боль, віно і каханне — усё, да чаго дэкарацыя свайм крылом песня паэта, не траціць свайго першараднага характа, ці, як сказаў сам паэт, «сваёго «першабытнага прысмаку».

Эмацыянальны, «мелодый» лірызм вершаў «Мне пару крыл дало юнацтва», «Ну і вечар вясновы», «Плывае хара без жалю», «Спакойнай ночы», «Пярога» — гэта ўзмах толькі аднаго «традыцыйнага» крыла танкавай паэзіі. Сілу другому крылу дае, паводле слоў паэта, «спрыт да сонца, да свабоды». І тут Максім Танк найбольш праявіўся як наватар — не таму толькі, што ўсё часцей і часцей пачаў звяртацца да новай «нялёгкастраўнай» формы, а таму, што само пазычнае мысленне, само напавенне формы глыбокім зместам стала па-сапраўдному сучасным, наватарскім.

Колькі цяжкіх думак і асацыяцый выклікае, напрыклад, суровы верш «Дзе жыць». Трагізм перадае праз вобразы «дзед у блакітай вопратцы англаў», які пазт ўбачыў у прытворы старога славянскага фашысцкага царквы. Зварыцца ўзгуг, як рэальнае бачанне гэтых англаў непрыкметна пераходзіць у бачанне пазычнае:

Яны,
Як сведчыў надпіс,
Запісвалі: хто ўваходзіў
І хто выходзіў з храма.

У першым спісе
Я прычытаў больш тысячы

ЯШЧЭ РАЗ ПРА МУЗЫЧНАЕ Выхаванне

У новай праграме нашай партыі ўказваецца на неабходнасць стварэння ў агульнаадукацыйных школах такіх умоў, якія забяспечылі б высокі ўзровень гарманічнага развіцця падрастаючага пакалення сродкамі розных відаў мастацтва, у тым ліку музыкі. Аднак Міністэрства асветы БССР замест таго, каб прыўладзіць штодзённымі клопатамі аб музычным выхаванні школьнікаў, правяло ў 1961—62 навукальным годзе рад мерапрыемстваў, якія зусім не садапінчалі гэтай тэме.

У кастрычніку леташняга года Міністэрства асветы накіравала абласным органам народнай асветы і абласным фінальным пісьмо, складзенае сумесна з Міністэрствам фінансаў БССР, якое па сутнасці адмяняла загад № 171 Міністэрства асветы БССР — «Аб мерах па паліпашэнню музычнай адукацыі ў агульнаадукацыйных навукальных устаноў». Гэты загад даваў права выкарыстоўваць сродкі на правядзенне факультатывных заняткаў па спевах у васьмьх—дзясятых класах і на аплата кіраўнікоў двух хораў у сярэдніх школах. У пільнае ж забаранялася выдаткоўваць грашовыя сродкі на практычныя па ўсіх школах, што забяспечылі б высокі ўзровень гарманічнага развіцця падрастаючага пакалення сродкамі розных відаў мастацтва, у тым ліку музыкі. Аднак Міністэрства асветы БССР замест таго, каб прыўладзіць штодзённымі клопатамі аб музычным выхаванні школьнікаў, правяло ў 1961—62 навукальным годзе рад мерапрыемстваў, якія зусім не садапінчалі гэтай тэме.

У кастрычніку леташняга года Міністэрства асветы накіравала абласным органам народнай асветы і абласным фінальным пісьмо, складзенае сумесна з Міністэрствам фінансаў БССР, якое па сутнасці адмяняла загад № 171 Міністэрства асветы БССР — «Аб мерах па паліпашэнню музычнай адукацыі ў агульнаадукацыйных навукальных устаноў». Гэты загад даваў права выкарыстоўваць сродкі на правядзенне факультатывных заняткаў па спевах у васьмьх—дзясятых класах і на аплата кіраўнікоў двух хораў у сярэдніх школах. У пільнае ж забаранялася выдаткоўваць грашовыя сродкі на практычныя па ўсіх школах, што забяспечылі б высокі ўзровень гарманічнага развіцця падрастаючага пакалення сродкамі розных відаў мастацтва, у тым ліку музыкі. Аднак Міністэрства асветы БССР замест таго, каб прыўладзіць штодзённымі клопатамі аб музычным выхаванні школьнікаў, правяло ў 1961—62 навукальным годзе рад мерапрыемстваў, якія зусім не садапінчалі гэтай тэме.

А. КАШКУРЭВІЧ. «РАНІЦА». 3 серыі «Аэрапорт». 3 рэспубліканскай мастацкай выстаўні 1962 года.

А на справе ж гэта толькі пазычнае бачанне пагоні, пераносеце ў нашае ўспрыняццё са старога эмблемы, што была змешчана калісь над Вострай Брамай у Віліні. Калі жывяліс паказвае з'яву не статычна, а ў дынаміцы, выклікае эмоцыі, розныя асацыяцыі і роздум, дык значыць ён гістарычна не жыў слабе і яго рана здаваць у архіў. Я за такі жывяліс.

Цікава, што Багдановіч, гэты чудаўны майстар філіграннай апрацоўкі радка, пазт класічнай формы заклікаў творца асацыяваць фальклор, бо лічыў, што паэзія можа мець вартасць для сучаснай літаратуры толькі тады, калі яна будзе глыбока нацыянальнай, калі за талентам паэта будзе стаць цэлы народ.

Значыць і фальклорным скарбам мы не маем права пагарджаць.

Толькі з уадзінасцю я чытаю, напрыклад, адзін з новых вершаў Сяргея Дзяржэ «А чаму б і не?», дзе выразна чуюцца інтанацыі з народнага:

Аджыны ты мне,
Аджыны ты мне!
Хіба ты ўсе сценкі
Выхадзіш?..

Хіба ўсе маршчыны
Выгладзіш?
Хіба ўсе ты слёзы
Выплачаш?
Хіба ты ўсе крыўды
Выбачыш?..

Гэта не проста запітаны да нейкай другой асобы, а роздум паэта над складанасцю жыцця, таму і натуральна, што логіка гэтага роздуму прыводзіць не да роспачы, а да падказанага семі жыццёвым вываду:

А чаму б і не?
А чаму б і не?
Калі любіцца,
Нахабца,
Калі сэрца
Не вагаецца,
Калі лас, як воўч,
Не крадзецца,
Калі скарб з скарбам
Радзіцца,
Калі лёгка,
Не будзецца,
Калі новы свет
Будзецца —
А чаму б і не?
А чаму б і не?

Без такога творчага асваення фальклору наша паэзія выглядала б куды бедней. Эстэтыч-

СТАНОВЧАМУ ГЕРОЮ — «ЗЯЛЁНУЮ ВУЛІЦУ»!

Мы жывём у той час, калі камунізм стаў бліжым і рэальным будучым, калі пытанне — як жыць па-камунісцкаму — усё больш цікавіць людзей. «Якім павінен быць чалавек камуністычнага грамадства?» — адказ на гэты пытанне цягач шуквае і ў мастацкай літаратуры. Імя яна павінна паказваць сучаснага чалавека, у характары якога ўжо былі б прыкметныя рысы грамадзян будучага. Магчыма, гэтыя патрабаванні ўсім зразумелыя і дасюль агульныя. Аднак час ад часу вяртае аб ім напамінаць нашым літаратарам.

Шукаючы адказу, чытач бярэ ў рукі кнігу, скажам, Барыса Сечанкі «Бывае раніцай вясені». Чытае апавяданне за апавяданнем. Аб тым, як хлопчэ вяртаецца з турмы і баіцца ісці ў родную вёску дэкараваць будучы. («З'едзе я куды-небудзь у Сібір ці на цаліну падам...» Абы дома не быць). Аб тым, як брыгадырэважонка беге на чыгузку ў каноплі да студэнта. («Ён думае, што часую кенчык гэтыя начныя спатанні, пачуць усё не вытрымае, і аха, удзіцца з іскі...» А толькі прымеркаваны, агародзім, па заклёну, нібы злодзей, зноў крадзецца ў каноплі). Аб тым, як чэцэ, зноў крадзецца ў каноплі і баіцца аскадзіцца з жонкай. («Ну вось, цяпер зноў ідзі ўгаворвай, дэкавай»).

Не задаволены апаветанымі, чытач паглыбляецца ў апавесць. Хлопчэ кажае дзяўчыну. Але сапраўднай барацьбы за шчырае імя. Каханьня з'явілася нешчаслівым (апавесць «Маленькі»). Галоўны персанаж апавесці «Талон» на працягу ўсяго твора не знаходзіць ды і, бадай, не вольны імкненні знайсці сваё пэўнае месца ў барацьбе з дэмакратычнымі змаганьнямі.

Могуць сказаць, што ўвогуле не гераічныя вобразы прыцягваюць творчую ўвагу Б. Сечанкі, а прастыя, нічым асаблівым непрыкметныя людзі, пераважна тым, якім чамусьці не пашансавала ў жыцці. Але і да «простага чалавека» патрэбна падыходзіць з патрабаваннем высокіх норм нашай камуністычнай маралі. Ба ўсім разе не адносіцца з усёадарваннем да бедных духам людзей, не спачуваць ім за тое, што яны базавольны інтэлектуальныя жабракі. Думам, што мае рацыю пазт Яўгеній Еўтушэнка, калі ў часопісе «Вопросы литературы» зусім слушна зважае: «Гэта першы, пісьменнік павінен быць ласкавым да людзей, любіць іх і разумее. Але абавязкова і другое: пісьменнік павінен быць непрымірна строгі як да сабе, так і да недахопаў іншых людзей».

Не жаль, Б. Сечанка, відаць, прымае аднабакова толькі першую ўмову творчасці пісьменніка.

ЯШЧЭ РАЗ ПРА МУЗЫЧНАЕ Выхаванне

У новай праграме нашай партыі ўказваецца на неабходнасць стварэння ў агульнаадукацыйных школах такіх умоў, якія забяспечылі б высокі ўзровень гарманічнага развіцця падрастаючага пакалення сродкамі розных відаў мастацтва, у тым ліку музыкі. Аднак Міністэрства асветы БССР замест таго, каб прыўладзіць штодзённымі клопатамі аб музычным выхаванні школьнікаў, правяло ў 1961—62 навукальным годзе рад мерапрыемстваў, якія зусім не садапінчалі гэтай тэме.

У кастрычніку леташняга года Міністэрства асветы накіравала абласным органам народнай асветы і абласным фінальным пісьмо, складзенае сумесна з Міністэрствам фінансаў БССР, якое па сутнасці адмяняла загад № 171 Міністэрства асветы БССР — «Аб мерах па паліпашэнню музычнай адукацыі ў агульнаадукацыйных навукальных устаноў». Гэты загад даваў права выкарыстоўваць сродкі на правядзенне факультатывных заняткаў па спевах у васьмьх—дзясятых класах і на аплата кіраўнікоў двух хораў у сярэдніх школах. У пільнае ж забаранялася выдаткоўваць грашовыя сродкі на практычныя па ўсіх школах, што забяспечылі б высокі ўзровень гарманічнага развіцця падрастаючага пакалення сродкамі розных відаў мастацтва, у тым ліку музыкі. Аднак Міністэрства асветы БССР замест таго, каб прыўладзіць штодзённымі клопатамі аб музычным выхаванні школьнікаў, правяло ў 1961—62 навукальным годзе рад мерапрыемстваў, якія зусім не садапінчалі гэтай тэме.

СНЕЖАНСЬКІ, ЮБІЛЕЙНЬ

ЧАСОПІС «ПОЛІМІЯ» —
СОРАК ГОД

Ремон ТАРМОЛА

З Е Р Н Е

Ц Х А Л І

Патрусь БРОУКА

Я гляджу — навоки гор, быццам вонаты пасталі.
З неба сіняга над ім не спускаю прэжных воч.
Быццам тысячамі пальцаў абдымаю мяне цхалі,
Што з глыбіні зямлі грузінаў маю дзень і ноч.

Цхалі, з коннай майя клеткай у дабе
свая размова,
Дзе надымаю так балела, надыхаюцца рэптам ці.
Падірні на вушэ шпичуць: будзе ты яшчэ здаровым.

Падірні, як ірмы пільмаў заклікаюць
цёбе ўвэш,
Цудадзейнае тм. цхалі, з чым жа моц
твое зраўняць?

Ты з грудаў зямлі выходзіш і чаруеш, мяне маг.
Як малому неакуляці моц прыносіць трудзі мац.
Так і ты даш мне сілу, каб іці ў далёкі шлях.

Васіль ХОМЧАНКА

АПАВЯДАННЕ

Яго прозвішча мала хто ведаў. У гэтым годзе ён быў для ўсіх дзяўчынаў Раман, ці проста садоўнік. Жыў у маленькай доміку, які тупіўся да самага яру. І вакол доміка з вясны да першага снегу былі адны кветкі. І ў доме каля вокнаў цвілі кветкі. Увесь год ішлі да садоўніка людзі па кветкі.

Калі яму споўнілася семдзесят год, грывнула вайна. Апоўдні над горадам праліцалі самалёты і сніжлі на плошчы бомбы. Яны зруйнавалі сцверны з фантамам і разбілі вокны ўсіх дамоў на плошчы. А праз чатыры дні ў гарадскім Доме культуры разамісяліся фашысцкая наваенная камандатура і розныя другія акупацыйныя ўлады.

Толькі праз некалькі дзён гараджане асмельліся выйсці на вуліцу. І калі хто трапіў на плошчу, то бачыў, як адлітка морпаца там чакае. Гэта быў садоўнік.

Па сваёй ахвоне працаваў ён з ранку да вечара. Расчысчаву заваляныя зямлі клумбы, засыпаў яны. Падыходзілі да яго немцы, паблагавіла яны па плячы, гаварылі: «Гут, гут, Караш». Калі клумбы былі гатовы, ён рассяяў зерне нейкіх кветак, высадзіў расадку амарантаў, аксамітаў, раздзяў. Потым насіў поўныя ведры вады і паліваў клумбы.

Многія гараджане пры сустрацы з садоўнікам зносілі кідалі яму ў вочы: «Выслужаешся, вукана!» Сталі маўчаць. Знаходзіліся і такія, што ўначы спрабавалі вытоптаць клумбы. Камандант выстаў на плошчы патруль і прыгараў павесіць таго, хто псуе клумбы. Тады тыя ж невядомыя ішчыцы палілі ў доме садоўніка свае вокны. Але стары ўпарта прыходзіў на плошчу, падваршываў глебу, падсяваў насенне, садзіў новую расадку. Здавалася, што тыя клумбы былі самым галоўным у яго жыцці. Кветкі ў сады садзе і на двары ён павіраваў і пасадзіў там гародніну.

Кветкі пайшлі ў рост, пачалі цвісці па клумбах. Запусавелі аксаміткі і амаранты, распустілі свае махры ляўкоі, дружка выбіліся сіваватыя сцяблыны макаў. Макамі была засеяна самая вялікая дзялянка на сіверы.

Над клумбай, як калісьці ў мірныя дні, гудзелі пчолы, пырхалі матылькі. Ветрык разносіў па плошчы тонкі водар кветак.

Аднойчы раінай зацвіў і мак. Ён успыхнуў крывава-чырвоным агнём адрозу на ўсёй дзяляцы.

Васіль ЗУЕНАК

УСПАМІН

Мачулішчэ...
Відаць, і пры Ярыне
Ільня ў нас сямі, вымочвалі ў Мачыле.
Бель-кумал пралі, талі, вымочвалі,
Кешулі ў кайстры — напалікам — клепі...
...Спадаючы ручэйкі — дзе дарожкі:
Блакитны лён і васількі-валоскі...
Узгор'ямі, выштыты табоў,
Што дзень і ноч не ведалі спакою...
Запалілі ды працавалі,
Абмікала ды мілава...
О, рукі...
Рукі ў ільнянай старонцы —
Духмяныя поля і гарачыя сонца...
Мачулішчэ...
Блакит палёў, нібес,
Блакит вачэй —
Блакит туманна
Слэз.

Казімір КАМЕЙША

Каля возера,
дзе паблытаў сцяжні пасына лес,
Дуб плямчысты, высокі —
ледзяне пазіраю на вяршыню ўзлэз.
У дрыготкіх блях вяду
Ападаючы даспелыя жалуды,
І да лозы іржавых
...кругі навалі пльвучы,
Успамінамі кружачы галаву.
...Сырадою прапалых статак
у пола гною,
На званках росы ўночы-звіно.
Туманы разавяваю доўгім пугаўём
І сціснуты-зліваюся са слёзай.

Кандрат КРАПІВА

мілья дзяўчаты, з якіх
дзе ўжо настаўніцаў,
былі дочкамі няўдзячліва
заяпалага купца,
чалавека грубага і непрыемнага.
Ён рабіў уражанне чалавека, аўсім
раздубленага ад таго, што на яго
галаву завіліся «няшчасце» ў вы-
глядзе пці дачок, кожнай з якіх
тэбля было прыдавае пасаж.
Але самі дочкі ставіліся да тагога гу-
марыстычна, цалкам спадаючыся на
атрыманую адукацыю і яшчэ
ўпотаі, бадай, на сваю прыгажосць,
бо неабыякавы з іх былі сапраўды
прыгожыя. З цёплым пачуццём і з
засмучэннем аб прычэпках кнігах, і
зашушчэннем гутаркі, і зашуч-
чэннем таго, што неабыякавы з
цім, што было ім асабліва дарагі,
ужо няма на свеце.

У настрайніку 1916 года я з
маршавой ротай быў адрэагаваны
на фронт і апынуўся ў Гумніні, у
494-м Вірэйскім стралковым палку
ў той момант, калі нашы патра-
павыя часткі пад наджаным праціўні-
кам адыходзілі з Дабружы.

Там я ўпершыню атрымаў бая-
вое хрышчэнне, не раз бываў у
сур'ёзных пералепках, аўсім не ве-
даючы, што гэта толькі кветачкі
і што наперадзе шчы не адна вай-
на і не адзін пералеп.

Звяржэнне самадзяржаўя для
далёкага Румынскага фронту бы-
ло нечаканым і тым больш хваляю-
чым падзеяй. Салдаты і больш-
шчы афіцэры, асабліва афіцэры
ваеннага часу, узрадаваліся, чака-
ючы блізкага канца абрыдлага вай-
ны. Але ішлі тыдні і месяцы, а
наша вайна ніхто не аб'яўляў. На-
адварот, хадзілі ўварта чуткі аб
тым, што рыхтуюцца новыя ге-
неральныя наступленні. Аднак пры-
шлі салдат ішлі ў наступленне
ужо ніякая сіла не магла. Лоўзуг
«дало вайну» быў самым папу-
лярным сярод салдат. Усё выраз-
на выступіла на першы план па-
літычныя пытанні, якія гораца аб-
мяркоўваліся ў акапах і на шмат-
лікіх митынгах. Усё больш рэзка
выступілі класавыя супярэчнасці
ў арміі. Шматлікія выпадкі непад-
парадкавання начальству гаварылі
аб тым, што ранейшая палачная
дысцыпліна больш не дзейнічае.

Без дастаткова інфармацыі аб
тым, што адбываецца ў сталіцы і
іншых цэнтрах краіны, цяжка бы-
ло арыентавацца ў палітычныя па-
дзеі. Не было ў мяне і тагога
блізкага чалавека, які мог бы ўсе
растлумачыць. Аднак адчувалася,
што такое няпэўнае становішча
доўга не можа сціскацца, што нехта
недзе павінен зрабіць расшчы-
ркі. Настроі салдат былі мяне
блізка і аразумелы. Гэта ж у пе-
раважнай большасці былі тыя са-
мыя сяляне ў шынялях, з якімі
мяне звязвалі кроўнае сваяства і
агульны класавы інтарэс.
Салдатамі свае роты ў мяне былі
добрая адносіны. Помню нават,
што я быў выбран ім у нейкі ка-
мітэт, але ў які Імяна, ужо не
помню.

Тым часам наш полк, значна па-
трапаны ў змінных баях, быў адве-

дзены ў тыл, і лета прайшло ў
чаканні далейшых падзей. Восенню
я захаваўся на брушных тыфус.

Вярнуўся я ў полк ужо пры Са-
вейскай уладзе. Старой царскай ар-
міі і маёй службе ў ёй прышлось
канец. Хутка выйшаў загад галоў-
накамандуючага Крыленкі аб дома-
білацыі з арміі настаўнікаў, якія
павінны былі вярнуцца да сваёй
працы. Гэта было яўнае тое, аб
чым я марыў. Зняўшы афіцэрскае
пагоні (да таго часу я ўжо быў
паручнікам, бо за кожныя тры ме-
сяцы прабывання на фронце ў старо-
й арміі прыбыўлі новы афіцэры
і чыны, я стаў працаваць да-
дому і праз паўтара месяца, у лю-
ты 1918 года, быў ужо ў родным
Нізку.

Апынуўшыся на роднай белару-
скай зямлі, якая тады здавалася
мне самым надзейным прыстаніш-
чам, я адчуў сябе больш упэўне-
на. Аднак немцы дагналі мяне і
тут.

Праз некалькі дзён ім была
акупавана Беларусь па Дняпро.
Вяску і лета я працаваў на гаспа-
дарскіх разам з бацькам. Толькі
пасля выгнання акупантаў, у ліста-
падзе 1918 года, зноў змог вяр-
нуцца ў школу. На гэты раз настаў-
нічаў у пачатковай школе ў вёсцы
Каменна ў Уздзенскай воласці. Тут
давалася працаваць і другую акуп-
цыю — беларускую. У ліпені
1920 года беларускі былі выгна-
ны, а ў жніўні іх камандзір за-
пасу быў ужо зноў у арміі, на гэ-
ты раз у Чырвоную. Служыў у
класі камандзіра заводу ў 16-м
запасным палку, у 28 стралковым
на палітрухах 10-й брыгады па
падрыхтоўцы маладошага камсаста-
ў і даўжэй за ўсё ў школе. Ночу
падрыхтоўцы маладошага камсаста-
ў 4-й дывізіі.

У гэты час у мяне ўжо быў
жонка і сын. Ажаніўся я ў 1919
годзе з дзяўчынай з сваёй вёскі
Алены Іванскай у вёсцы Махна, а
якой пражыў у добрай годзе ўжо
сорок тры гады і маю намер пра-
цягваць далей.

Ратужычы ад праследвання
сцяркоў, жонка прыхаляла з ма-
лым сынам да мяне ў Мінск, дзе
знаходзілася школа, у якой я служ-
чыў. Жылі мы ў вельмі цяжкіх
умовах. У нас быў пакой у нейкім
паўзямным памяшканні, у якім і
намеку не было на якую-небудзь
мэбля. Сядзелі мы на сасновых ка-
лодах, спалі на падлозе, а дзяц-
ца, зграбны калісьці служыла збіта
з грубых дошак скрыня. За драў-
лянымі перагародамі заўсёды
сціралі і грызліся пацукі. Ночу
яны выходзілі з сваіх скрынёў,
знішчалі ўсё, што знаходзілі пры-
датнага для яды, завалявалі ў сваё
норы дзіцячыя шапачкі і нават па-
лёткі. Аднавіны ўцехай для нас бы-
ла прыказка, што з мільям і ў ша-
лашы рай. Затое сапраўдым раем
здаўся нам пакой, які праз нека-
торы час атрымаў мы ў папоўскім
доме.

У гэты перыяд адбылася падзея,
якая вызначыла мой далейшы
жыццёвы шлях: пасля васыгдо-
вага перапынку я зноў узяў за
пяро. На гэты раз я не ставіў сабе
задачу пісаць высокамастацкія тв-

ЭЦЮД 3 МАЛЕНСТВА

Месца лез, нібы здэзюль,
Цераз шыбы ў хату к нам
І па сценах праводзілі
Кішэнным літарыкам.

Я, мапы, тады ў хаце
Спаць бёўся адзі:
Ночу зноўра маці
Сцерага магазін.

Ад людзей чуж пр бацьку!
«Бацьку нямеч забіў»
Месці лезіў па хаце,
Нібы шотсыці згубіў.

Потым печку абмацэў
Догугі лапай, з двера,
Прымесціўся на паўцы
І напісэ з ядра.

Потым знік у гародзе.
Я падумаў тады:
Ці не бацьку заведзіў
К нам няміца вадзіў.

Анатоль ВЯЛЮГІН

Лістапад
рэшту медзі
высypаў.
Позна
у лунінах
жокунуць агні.
Сэрца —
гэта не выспа,
забыта
удалечыні.
І па свеце
вядзе
блеснішча.

Тужаць
ростані ў сасіну,
выглядаюць сонейка
на шырозым
злымым скразняку.
За крымоўскімі мокрымі хвалямі
бецца блізка,
шуміць над табой
керкаломымі хвалямі
Крыбскага мора прыбой.
Куба —
сёння не выспа,
забыта
удалечыні.
Німоць раны старыя.
Пасінепа.

Акіе адчыні!
Куба хадзіць па Мінску —
Берада і пацёрты бэрэт.
Пору
папоўна міску
у студэнцкай сталёвай бэрэ.
Пад вачымі густая сінеца
ад бласнішчы.
Усімніся,
які ў мяне.
Сустраць!
Непагадзі скорна міне.
Помню бэрэт,
медны рокат перанёс
і фарты
у палоне травы:
Куба
сцяг баявы
прывязла
у музей абароны...
Там,
дзе
бою іржавыя рэшткі —
чуеш!
той абароны працяг,
твой,
Рэспубліка,
сцяг
страпануўся
у хрпаці Брэскай.

Андрэй АЛЕКСАНДРОВІЧ

БАБІНА ЛЕТА

Наўсцяж развесіў лес дрымотны
І без сюзаў мастакоў
Свае пейзажныя палотны.
Партрэты сасен і дубоў.

Без запрашальнага білета
Свабодны кожныма ўваход.
Па просьбе бабінага лета
Адхілі гусі свой адлет.

Расфарбавана ў тонар святэ
Бароза пышак; на ёй,
Абшый плечы, шаль стратны
Лістоў палее агнявоў.

Я чую сціплы шлох волькі
І чую, зліваючыся з ім,
Гул праводу высакавольных
Плыне над лесам залатым.

Рыгор СЕМАШКЕВІЧ

Магіла лётчыкаў

Зіхаліць абеліск. Няма агароджы —
Іх аддзяляе не граба, нямалюва
Ад песняў і сонца.

Ім, як жывым, усё гэта трэба.
Над ім дзіх сінега неба
І зорныя лініі.

І сэрцу верыцца, верыцца зноўку,
Што поле — стартавая палючка
Для лётчыкаў.

Іх сон часовы... Кітнэе поплаў.
Устануць хлопцы з усмешкай ціплай
Наустрач сонцу.

Тады абеліск адсюль ракетай
Сарвецца, пойдзе над белым светам
Да новых зорак.

Прынеслі вясёўцы з Іспаніі
Многа крывавых ран
І дзіўную, мужную песню
З прыпевамі: «No pasaran!»
Песню, якая пахне
Ветрам і сонцам Гранады,
Якая грывіць,
Як грывелі
Мадрыдскія барыкады.
А я з сарак пятага
А я з сарак пятага
Равеснік Дзяржынскага
І выбуху першага атаманна.
Сягоння нісці
Над палатнаю нашай
Гэта бомба.
Мая равесніца страшыла.
Устанам жа, адвагодзі,
І крывінем за айкім
Людзям кімсь і падлім:
«No pasaran!»

Усё ў жыцці здаецца простым,
Ма ўсё вы знайдзеце прычыны.
Як гэта цяжка — быць дарослым,
Як гэта цяжка — быць жанчынай,
Як гэта цяжка — быць жанчынай,
Як гэта цяжка — быць жанчынай.

Насустрач плёткам і абразам
Прэнесці гора таар прыгожы.
Затое быць з каханым разам,
І ў гэтым толькі шчасце, можа...

А потым старэць, потым вясені,
Хавою першыя маршчыны.
Хоць у вачэй і тая ж прасіня,
Ды сэрца ным без прычыны.

Дачка сама адраджа косы.
І расказвае ёй неапатчыны.
Як будзе цяжка жыць дарослай,
І ў кожнай раз цяжэй-жанчынай.

Вера ВЯРБА

Дэкада самадзейнага мастацтва

а. 2. Виступає
«Кармязинскага»
Ул. КРУКА.

існує у свідомості народу, хоча й прагматична спира-
галася на нього. Світлина була падох-
днена до нинішнім іншим
нашим болгарським народом.
Сафроній Врачанскі, Васі-
Георгій Ракоуші, Любен
Васі Леуші, Христі
Гістарична і неумірча-
зауєдні застанація на-
прикладам викання гра-
і патрятьчичага абаяз-
Р. СОБАЛЕУ.

AT 10269.